

8. Чабаненко В. Козацтво і фольклор // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редколегія: В. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2007. Т. 4. 528 с.

Герасимчук Артем – студент 2 факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: давня українська література, українська література Х – ХХІ ст., фольклор.

Сергій Міськов

Наук. керівник – к. філол. н., ст. викл. Зелененька І. А.

ФОЛЬКЛОР СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ВОЇНІВ

У 2020 році Збройні сили України ввійшли в тридцятку найкращих військово-захисних структур світових країн, і це, безперечно, є досягненням усіх наших воїнів-захисників, інженерів у галузі військової техніки, керівництва країни, яке зміцнювало обороноздатність. Важливу роль тут відіграла усна народна творчість, яка підіймала дух наших оборонців у найскладніші моменти протистоянь на сході в боротьбі з інтервентом, від 2014 року до цього часу. Військова справа як вид найдавнішої діяльності українських чоловіків, що передбачає захист, є нині пріоритетом державним, а не лише священним обов'язком мужчини. У багатьох творах усної творчості народу, зокрема, чи не найбільше у приказках, у прислів'ях, у піснях та в легендах помітно, що військова справа була є й залишатиметься лицарською честю, вона є сакральною, ойкуменічною. Тому, гадаємо, небезпечно затіняти, приховувати чи фальсифікувати ці моменти у свідомості громадян; відтак, наше дослідження має значний актуалітет.

Зрозуміло, що героїчна, лицарська, кодифікована боротьба русичів, козаків, гайдамаків, опришків, стрільців, повстанців щедро, з великою повагою та любов'ю відображена у фольклорі українців. Нині маємо сутнісно нове явище – фольклор воїнів АТО / ОСС, російсько-української війни. Опис воїна-героя як типово позитивного персонажа в усній народній творчості є свідченням збереження уявлень про те, що захисника люди вважали, як правило, зразком честі, людської порядності, відчайдушної сміливості, розуму та містичної розсудливості тощо.

Підкреслимо тут, що, як правило, диференціальною особливістю українського воїна є те, що переважно він веде захисну боротьбу часто в нерівних умовах (до прикладу, козак Голота з відомої історичної думи), а не нападницькі, завойовницькі війни (хоча є винятки). Також у фольклорі описані визвольні кампанії, пов'язані із необхідністю звільнити Україну, рідну землю як землю батьків чи коханої від ворога.

До прикладу перед початком бою воїни моляться і кажуть: «Зараз почнеться АС/DC». А холодними туманними вечорами, мерзнучи у бліндажах, під атаками забороненої зброї, вони промовляли: «Коли за нами прийде Бог, ми потиснемо йому руку» [1]. Відомі й інші афористичні висловлювання, схожі до приказок та прислів'їв: «Україна варта того, щоб за неї боротися», «Безпечний десантник – це мертвий десантник», «Усім чортам на зло», «Перемогли Гітлера, переможемо й Путіна»; про снайперів кажуть: «Тихо прийшов – тихо пішов» [1]. У Донецькому аеропорті кіборги називали розбитий сепаратистською артилерією другий поверх так: «кухня-студіо», частина з захисників мала там по дві ротації, які називали «ходками».

У січні 2015 року в інтернеті з'явилася версія відомої народної пісні літературного походження «Ніч яка місячна» (літературний оригінал – всесвітньовідома любовно-пейзажна поезія «Виклик» Михайла Старицького; не випадково твір став світовим романсом) [2]:

*Ніч така місячна зоряна ясна,
В оптиці в мене москаль
На вітер поправочка і допобачення
Дамой за «паребрік», бай-бай!*

*Сядем в окопчику десь за Дебальцево.
Нас тут багато, не сам!
Глянь, моя рибонька, хвилию полум'я
Ворога б'є «Ураган».*

*Гай чарівний, ніби променем всипаний,
Чи загадався, чи спить:
Ген на стрункій та високій осичині
Шмат москаляки висить.*

*Ти не дивись, що гвинтівочка зношена.
Б'є вона влучно щораз.
Кожному «ватніку» зробимо дірочку,
Щоб вже не лізли до нас!*

У військових все доволі чітко: авіація – це небесна кара, снайпери – санітари, артелерія – ландшафтні дизайнери, десантники – небесна піхота, льотчики та морські піхотинці (морпіхи) – перші після Бога, а піхота (ще з часів II світової війни) – цариця полів, ще інша назва – Іван Піхотний (знаходимо її й багато інших у поезії Ірини Зелененької, а також і дослідження феномену фольклору воїнів [7] та відображення його в поезії українців XX століття [3] та XXI століття [5], це також дослідження творчості воїнів). Механіки перефразували відому в СРСР пісню: «Первим ділом, первим ділом дормашини, ну а дівочки, а дівочки колись»; ті ж таки механіки називали танк виробництва 80-х років чортопхайкою [1].

Оборонці Донецького аеропорту, так звані кіборги, зафіксували на стінах ДАПу заклик: «Слава нам – смерть ворогам». Також ті ж таки донецькі кіборги перед атакою танків на порешечених стінах аеропорту нашкрябали слова

з Шевченкового заповіту, видозмінивши рядки (це явище називають так – Народний Шевченко), при цьому ветерани боротьби за аеропорт цитують лише одну строфу, а інтернет-ресурс наповнений сороміцьким продовженням, походження якого досі є незрозумілим, ми не можемо його з певністю уналежними до воїнського фольклору [2]:

*І лани широколі, і Дніпро, і кручі
Стануть вам поперед горла
Сепарі... красиві...*

Героїв на цій страшній війні з використанням забороненої зброї та порушенням Мінських домовленостей багато, і одного із них, кадрового, бойового офіцера ЗСУ із позивним Грач, який вивів з Дебальцевського котла 75 воїнів не ушкодженими, ми запитали: «А який він, воєнний фольклор?». Герой відповів: «Наша творчість – неповторна, вона жива і житиме вічно, бо ми народ – лицарський споконвіку» (із архіву авторів статті).

Література

1. Автор популярних плакатів пропонує свої послуги Міністерству інформації // Радіо Свобода. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/26753263.html>
2. Анекдот №776041 // Анекдоти із Росії. URL : <https://www.anekdot.ru/id/776041/>
3. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...» : Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років в Україні. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. 152 с.
4. Зродились ми великої години... // Наше: тексти пісень. URL : <https://nashe.com.ua/song/16843>
5. «Інверсія серця» – із покоління двотисячників : Хрестоматія зі сучасної молодії української літератури. / Упорядкування, вступна стаття, біографічні та літературно-критичні статті І. Зелененької. Вінниця : ТП «Едельвейс і К», 2016. 226 с.

6. Найдено О. Образ воїна в українському фольклорі. Київ, 2005. 260 с.

7. Подільські Божичі : посібник-хрестоматія із вивчення подільської поезії останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. / Наукові статті, коментарі та укладання І. Зелененької. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 332 с.

8. Чабаненко В. Козацтво і фольклор // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редколегія: В. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2007. Т. 4. 528 с.

Міськов Сергій – студент 2 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: давня українська література, українська література Х – ХХІ ст., фольклор.

Валентина Мерчук

Наук. керівник – к. філол. н., ст. викл. Зелененька І. А.

НАРОДНІ ГЕРОЇ ТА ЛІДЕРИ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ В ГЕРОЇЧНИХ ДУМАХ

Однією із характерологічних форм української етнічної культури є синтетичний вид народного мистецтва, що органічно поєднав у своїй основі багатовікові самобутні традиції поезики, музичного фольклору та індивідуальну творчість виконавців – козацькі думи. Дослідники вважають, що в історії української культури «думи як жанр проіснували в активному автентичному побутуванні приблизно триста років, а в останні два століття перебували в стадії згасання, трансформації, переходу в художньо-самодіяльне концертне виконавство» [3, с. 27].

Ще в 1834 році Михайло Максимович в окремій статті «Що таке думи» своєї збірки «Українські народні